

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

19 grudnia 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Władysław Pawlak

SSN Dariusz Zawistowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 19 grudnia 2023 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej F. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w L.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie
z 9 lutego 2021 r., VII AGa 596/19,
w sprawie z powództwa F. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w L.
przeciwko P. spółce akcyjnej w W.
o zapłatę,

**uchyla zaskarżony wyrok w pkt I (pierwszym) i III (trzecim) i
sprawę w tej części przekazuje Sądowi Apelacyjnemu w
Warszawie do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach
postępowania kasacyjnego.**

(A.D.)

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 14 grudnia 2018 r., Sąd Okręgowy w Warszawie zasądził od P. S.A. w W. na rzecz F. spółki z o.o. w L. (dalej K.) kwotę 103 781,26 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 18 lutego 2016 r. do dnia zapłaty (pkt 1) oraz orzekł o kosztach postępowania (pkt 2 i 3).

Sąd ustalił, że 21 kwietnia 2011 r. K. zawarł z E. S.A. w L. (dalej „E.”) oraz H. spółką z o.o. w L. (dalej „H.”) umowę Konsorcjum C. (dalej: „Konsorcjum”), której celem było wspólne wykonanie zamówienia na nadzór nad modernizacją linii kolejowej [...] na bliżej opisanym odcinku S. – J. – K. na zlecenie pozwanej P. S.A. Powód został ustanowiony liderem Konsorcjum i otrzymał od pozostałych spółek upoważnienia do działania w imieniu Konsorcjum, prowadzenia wszelkich spraw i reprezentowania jego interesów przez cały okres realizacji zadania. W wyniku przeprowadzenia postępowania o udzielenie, bliżej opisanego w uzasadnieniu wyroku, zamówienia publicznego na nadzór i zarządzanie w ramach projektu Modernizacja linii kolejowej [...], etap II, odcinek Z. – K. ~ K., podzielonego na cztery przetargi (kontrakty), strona pozwana jako zamawiający wybrała ofertę Konsorcjum, z którym 29 kwietnia 2011 r. zawarła umowę na prowadzenie czynności związanych z nadzorem budowlanym nad inwestycją (umowa główna).

W trakcie realizacji nadzoru sprawowanego przez Konsorcjum nad realizacją kontraktu nr 3 wystąpiła kolizja projektowa związana z korektą torów do Międzynarodowego Portu Lotniczego w [x]. (dokonana w ramach odrębnego projektu) w obrębie przebudowywanej stacji K. W związku z koniecznością jej usunięcia, strona pozwana zawarła 18 grudnia 2013 r. z wykonawcą projektu (niewystępującym w tej sprawie), w trybie zamówienia uzupełniającego z wolnej ręki,

odrębną umowę na wykonanie projektu uzupełniającego wynikającego z konieczności usunięcia opisanej wyżej kolizji projektowej, za odrębnym wynagrodzeniem w kwocie 2.306.250 zł. W dniu 10 stycznia 2014 r. pozwana przekazała K. jako liderowi Konsorcjum kopię tej umowy w celu jej wykorzystania przy prowadzeniu nadzoru nad realizacją kontraktu nr 3. Mimo nie zawarcia z pozwaną odrębnej umowy o nadzór nad tym dodatkowym zadaniem, Konsorcjum sprawowało nadzór nad dodatkowymi pracami projektowymi objętymi umową z 18 grudnia 2013 r., przy czym 20 lutego 2014 r. powód wezwał pozwaną do uregulowania sytuacji prawnej stron przez zawarcie odrębnej umowy o nadzór nad tymi dodatkowymi robotami projektowymi mającymi na celu usunięcie kolizji projektowej. W trakcie nadzorowania dodatkowych prac projektowych strony prowadziły negocjacje w tym przedmiocie, a powód jako lider Konsorcjum był zapewniany przez stronę pozwaną, że stosowna umowa zostanie zawarta. W dniu 10 marca 2014 r. powód, działając jako lider Konsorcjum, złożył pozwanej ofertę na pełnienie nadzoru inwestorskiego nad wykonaniem projektu uzupełniającego, o którym mowa w opisanej wyżej umowie pozwanej z projektantem z 18 grudnia 2013 r. Wysokość wynagrodzenia ryczałtowego brutto została określona w tej ofercie na 4,5% wartości nadzorowanych dodatkowych robót budowlano – montażowych wynikających z opisanej umowy. Ostatecznie strony nie zawarły umowy na pełnienie nadzoru inwestorskiego nad wykonaniem projektu uzupełniającego wynikającego z konieczności usunięcia kolizji projektowej związanej z korektą torów do MPL X. w obrębie stacji K., nie ustaliły także wynagrodzenia za dodatkowe prace z zakresu nadzoru, mimo negocjacji prowadzonych przed złożeniem tej oferty. Prace projektowe wykonane przez wykonawcę projektu na podstawie umowy dodatkowej z 18 grudnia 2013 r. zostały w pełni objęte nadzorem sprawowanym przez Konsorcjum i protokolarnie odebrane przez stronę pozwaną etapami w dniach 14 lutego, 31 marca, 20 kwietnia oraz 30 czerwca 2014 r. Wykonawca prac projektowych wystawił pozwanej faktury VAT za ich realizację w ramach umowy dodatkowej z 18 grudnia 2013 r. na kwotę 2 306 250 zł brutto. Powód jako lider Konsorcjum nadzorującego ich wykonanie, także wystawił fakturę VAT z tytułu wynagrodzenia na kwotę 103 781,25 zł (4,5 % z kwoty 2 306 250 zł brutto) za nadzór nad opisanymi wyżej robotami objętymi umową z 18 grudnia 2013 r., z 30 dniowym terminem płatności, którą

doręczył stronie pozwanej 18 marca 2015 r. Pozwana odmówiła powodowi zapłaty przedmiotowej faktury z powodu braku formalnych podstaw do wykonania płatności za objętą fakturą usługę nadzoru. Sąd ustalił, że strony współpracowały także w ramach innych umów zawieranych w trybie przetargów publicznych przeprowadzanych przez pozwaną. Członkowie Konsorcjum udzielili powodowi jako liderowi pełnomocnictwa do ich reprezentowania i podejmowania w ich imieniu wszelkich działań m.in. przed sądami powszechnymi, w postępowaniu przesądowym i sądowym w związku z realizacją umowy o nadzór z 29 kwietnia 2011 r.

Na podstawie przedstawionych ustaleń faktycznych, Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, że powództwo zasługuje na uwzględnienie. Podniósł, że K. dochodził wynagrodzenia za niespornie zrealizowane prace nadzorujące wykonanie projektu dodatkowego objętego odrębną umową z 18 grudnia 2013 r. zawartą przez pozwaną z projektantem w związku z ujawnioną kolizją projektową wymagającą usunięcia. Wbrew stanowisku powoda, nie doszło do zawarcia umowy na dodatkowe niezbędne prace nadzorcze w ramach milczącego przyjęcia przez pozwaną oferty na podstawie art. 68² k.c., albowiem wprawdzie strony współpracowały ze sobą w przeszłości, a pozwana nie wypowiedziała się w przedmiocie przedstawionej oferty, ale strony zawierały umowy każdorazowo w trybie przepisów ustawy o zamówieniach publicznych, co wyłączało tryb wynikający z art. 68² k.c., na który bezzasadnie powoływał się powód. Sąd pierwszej instancji wskazał, że skoro strony nie zawarły odrębnej umowy na dodatkowe roboty nadzorcze nad pracami objętymi umową z 18 grudnia 2013 r., powodowi należała się zapłata za zrealizowany nadzór na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu, a ściślej, świadczeniu nienależnym, albowiem pozwana wzbogaciła się kosztem powódki, bez podstawy prawnej w postaci umowy, o wartość wykonanych niespornie, opisanych wyżej robót nadzorczych. Na podstawie materiału sprawy, w tym opinii biegłego sądowego, Sąd Okręgowy ustalił wartość korzyści odniesionej przez pozwaną na kwotę 103 781,26 zł, którą zasądził od pozwanej na rzecz powoda na podstawie art. 405 k.c. w zw. z art. 410 § 2 k.c.

Po rozpoznaniu apelacji pozwanej, Sąd Apelacyjny w Warszawie, wyrokiem z 9 lutego 2021 r. zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że oddalił

powództwo i obciążył powoda kosztami postępowania za obie instancje, a także odrzucił apelację pozwanego w pozostałej części.

Sąd Apelacyjny podniósł, że ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji są niepełne i nieprecyzyjne; w szczególności Sąd Okręgowy, oceniając wadliwie, z naruszeniem art. 233 § 1 k.p.c., zebrany w sprawie materiał, błędnie ustalił, że będące przedmiotem sprawy nienależne świadczenie tak co do zasady, jak i co do wysokości zostało spełnione przez trzy spółki to jest K., E. oraz H. w ramach umowy Konsorcjum C., w skład którego wchodziły i którego liderem była powodowa Spółka. W ocenie Sądu drugiej instancji, materiał dowodowy sprawy pozwalał jedynie na ustalenie, że świadczenie zostało faktycznie spełnione przez te trzy Spółki, ale poza umową Konsorcjum C. oraz że łączna wartość, a zatem suma wszystkich nienależnych świadczeń spełnionych indywidualnie przez każdą z tych Spółek na rzecz pozwanej, była równa kwocie dochodzonej pozwem. Jednocześnie materiał sprawy nie pozwalał, zdaniem Sądu drugiej instancji, na ustalenie w jakiej części (tj. w jakim zakresie) każda z tych Spółek świadczyła (indywidualnie i samodzielnie) na rzecz strony pozwanej oraz jaka była wartość indywidualnego świadczenia każdej z tych Spółek. Sąd Apelacyjny nie podzielił w tej sytuacji zapatrywania Sądu Okręgowego, że powódka wykazała powództwo tak co do zasady, jak i co do wysokości w zakresie roszczenia, jakie jej przysługiwało w stosunku do pozwanej, tj. tego, ile sama (indywidualnie i samodzielnie) świadczyła bezumownie na rzecz pozwanej, jaka była wartość tego świadczenia i o ile wzbogaciła się pozwana wyłącznie kosztem bezumownego świadczenia K. bez udziału E. i H. tj. bez tego co te dwie Spółki indywidualnie świadczyły bezumownie na rzecz pozwanej i co ich kosztem weszło bezumownie do majątku strony pozwanej. Oznaczało to zasadność apelacyjnego zarzutu braku legitymacji czynnej powódki do dochodzenia zapłaty świadczenia w ramach umowy Konsorcjum, w części należnej ewentualnie spółkom E. i H. Z podanych przyczyn powództwo podlegało oddaleniu w całości.

W skardze kasacyjnej powód zarzucił naruszenie przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, to jest art. 379 pkt 5 k.p.c. też w zw. z art. 398²¹ k.p.c. w zw. z art. 321 k.p.c. w zw. z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP i art. 378 § 1 k.p.c. i art. 382 k.p.c., dalej art. 382 k.p.c., art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 382 k.p.c., naruszenie art. 229 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 382

k.p.c. oraz art. 378 § 1 k.p.c. także w zw. z art. 229 k.p.c. i 391 § 1 k.p.c. W ramach pierwszej podstawy kasacyjnej skarżący sformułował zarzuty naruszenia art. 65 § 2 k.c. w zw. z § 1 i § 2 ust. 2 umowy Konsorcjum Centrum z 21 kwietnia 2011 r., naruszenia art. 65 § 1 i 2 k.c., art. 56 k.c., art. 60 k.c. i art. 353¹ k.c. w zw. z art. 3 ust. 1 pkt 4 w zw. z art. 132 ust. 1 pkt 5 i art. 133 ust. 1 ustawy z 29 stycznia 2004 r. - Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z , poz. dalej „p.z.p.”) w zw. z § 1 pkt 3 ppkt a) rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z 23 grudnia 2013 r. w sprawie kwot wartości zamówień oraz konkursów oraz art. 410 § 2 k.c. w zw. z art. 405 k.c.

W oparciu o te podstawy skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w części uwzględniającej apelację pozwanego i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Warszawie do ponownego rozpoznania, ewentualnie, o uchylenie zaskarżonego wyroku w części uwzględniającej apelację pozwanego oraz orzekającej o kosztach postępowania apelacyjnego i oddalenie apelacji pozwanego w całości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W obowiązującym aktualnie modelu apelacji pełnej sąd drugiej instancji powtórnie rozpoznaje sprawę merytorycznie w granicach zaskarżenia, co zakłada konieczność dokonania ustaleń faktycznych, z uwzględnieniem materiału sprawy zgromadzonego zarówno w pierwszej, jak i drugiej instancji (art. 382 k.p.c.). W ramach kompetencji rozpoznawczej i kontrolnej sąd drugiej instancji może podtrzymać ustalenia faktyczne stanowiące podstawę wydania wyroku sądu pierwszej instancji, albo je zmienić, nawet bez przeprowadzenia postępowania dowodowego uzasadniającego odmienne ustalenia, chyba że szczególne okoliczności wymagają ponowienia lub uzupełnienia tego postępowania (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 23 marca 1999 r., III CZP 59/98, OSNC 1999, Nr 7–8, poz. 124). Zmiana rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji, zwłaszcza w sytuacji, gdy następuje ona nie w wyniku odmiennej wykładni i zastosowania prawa materialnego na kanwie zaaprobowanych ustaleń faktycznych sądu pierwszej instancji, ale stanowi właśnie konsekwencję samodzielnie

poczynionych przez sąd odwoławczy odmiennych ustaleń faktycznych, nakłada na sąd drugiej instancji powinność szczególnie starannego uzasadnienia orzeczenia reformatoryjnego w sposób praktycznie tożsamy z uzasadnieniem orzeczenia sądu pierwszej instancji. Ma to szczególne znaczenie przy obowiązującym modelu skargi kasacyjnej, którego charakterystycznym elementem jest wyłączenie kontroli prawidłowości oceny dowodów i ustaleń faktycznych stanowiących podstawę orzeczenia drugoinstancyjnego. Zakaz oparcia skargi kasacyjnej na zarzutach dotyczących ustalenia faktów lub oceny dowodów(art.398³ § 3 k.p.c.) oraz związanie Sądu Najwyższego ustaleniami sądu drugiej instancji będącymi podstawą faktyczną zaskarżonego odrzeczenia (art.398¹³ § 2 k.p.c.) nie wyłącza kasacyjnej kontroli zgodności z prawem postępowania przed sądem drugiej instancji, w przeciwnym razie bowiem wyłączona byłaby druga podstawa skargi kasacyjnej, zawierająca tylko ograniczenie w postaci wpływu naruszenia przepisów postępowania na treść rozstrzygnięcia (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 17 kwietnia 2008 r., I CSK 500/07)

Z uzasadnienia wyroku Sądu pierwszej instancji wynika, że Sąd ten przyjął jako podstawę faktyczną uwzględnienia powództwa fakt wykonania przez Konsorcjum C. prac związanych z nadzorem nad pracami objętymi dodatkową odrębną umową z 18 grudnia 2013 r. zawartą przez pozwaną z wykonawcą projektu w celu usunięcia bliżej opisanej kolizji projektowej. Pozwana nie przeczyła wykonaniu tych robót z zakresu nadzoru; spór koncentrował się wokół kwestii, po pierwsze czy K. jako lider Konsorcjum posiada legitymację czynną do dochodzenia zapłaty kwoty wskazanej w pozwie, po drugie na jakiej podstawie prawnej i w jakiej wysokości, skoro strony nie zawarły odrębnej umowy na te dodatkowe prace nadzorcze, a pozwana kwestionowała wysokość wskazanego w pozwie wynagrodzenia jako ustalonego jednostronnie przez powoda. Pozwana twierdziła także, że wynagrodzenie należne powodowi za dodatkowe prace z zakresu nadzoru, mieści się w zakresie prac objętych umową główną stron z 29 kwietnia 2011 r. i Konsorcjum nie przysługuje z tego tytułu odrębne wynagrodzenie, lecz tylko to, wynikające z umowy głównej.

Rozstrzygając te sporne kwestie, Sąd Okręgowy w oparciu o umowę Konsorcjum C. z 21 kwietnia 2011 r. i wykładnię jej postanowień uznał, że K. miał legitymację czynną do dochodzenia należnego wynagrodzenia ze względu na

postanowienia umowy Konsorcjum i układ wewnętrznych stosunków między uczestnikami Konsorcjum, zakładający samodzielne dochodzenie roszczeń przez lidera i następcze rozliczenia między konsorcjantami. Sąd pierwszej instancji wykluczył także, że doszło do zawarcia umowy o prace z zakresu nadzoru nad robotami projektowymi objętymi dodatkową umową z 18 grudnia 2013 r. zawartą między pozwaną i projektantem przez złożenie przez powoda oferty, opisanej w pozwie, na podstawie art. 68² k.c., zgodnie z którym, jeżeli przedsiębiorca otrzymał od osoby, z którą pozostaje w stałych stosunkach gospodarczych, ofertę zawarcia umowy w ramach swej działalności, brak niezwłocznej odpowiedzi poczytuje się za przyjęcie oferty. Sąd Okręgowy uznał, że ten przepis nie znajduje w sprawie zastosowania ze względu na konieczność respektowania przepisów ustawy o zamówieniach publicznych. Sąd Okręgowy uznał także, że wyżej opisane dodatkowe prace z zakresu nadzoru wykonane przez powoda nie były przedmiotem umowy głównej stron z 29 kwietnia 2011 r. i strona pozwana powinna była zawrzeć na te roboty odrębną umowę z Konsorcjum, tak jak to uczyniła, podpisując z wykonawcą projektu odrębną umowę z 18 grudnia 2013 r., skoro kolizja projektowa wymagała zarówno dodatkowych prac projektowych, jak i dodatkowych prac z zakresu nadzoru nad tym projektem. Sąd Okręgowy wskazał, że zakres obowiązków nadzorczych Konsorcjum był refleksem zakresu obowiązków wykonawcy projektu, co wynikało z istoty sprawowania tego nadzoru. Skoro została zawarta odrębna umowa z wykonawcą na projekt w przedmiocie usunięcia kolizji (umowa z 18 grudnia 2013 r.), to konsekwentnie powinna jej towarzyszyć odrębna umowa z podmiotem nadzorującym wykonawcę, czyli Konsorcjum. Mając na uwadze powyższe oraz fakt że zakres i prawidłowość wykonania przez Konsorcjum prac związanych z nadzorem nad projektem uzupełniającym w związku z koniecznością usunięcia kolizji projektowej w obrębie przebudowywanej stacji K., zostały wykazane i potwierdzone przedłożoną w sprawie dokumentacją oraz zeznaniami świadków, a także nie były kwestionowane przez stronę pozwaną, Sąd Okręgowy uznał, że w braku umowy, powodowi przysługuje, zweryfikowana w zaaprobowanej przez Sąd Okręgowy opinii biegłego sądowego, kwota stanowiąca rynkową równowartość świadczonych usług z zakresu nadzoru, którą zasądził od pozwanej na rzecz powoda.

Sąd drugiej instancji, nie uzupełniając ani nie ponawiając postępowania dowodowego, dokonał odmiennych ustaleń faktycznych prowadzących do konkluzji o niezasadności dochodzonego wynagrodzenia i zmienił zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego przez oddalenie powództwa. Uzasadnienie wyroku nie pozwala jednak na odtworzenie toku rozumowania Sądu Apelacyjnego oraz zorientowanie się, na jakich dowodach, zgromadzonych w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji, oraz w jaki sposób ocenionych, Sąd Apelacyjny oparł swoje konstatacje, a także z jakich przyczyn dokonał odmiennych ustaleń faktycznych, co oznacza naruszenie art. 382 k.p.c. w stopniu mającym ewidentny wpływ na wynik sprawy. Sąd Apelacyjny stwierdził, że materiał sprawy (a zatem dowody zgromadzone w postępowaniu pierwszoinstancyjnym, bo Sąd Apelacyjny nie prowadził własnego postępowania dowodowego) pozwalał z jednej strony na stwierdzenie, że objęte pozwem nienależne, bo bez podstawy prawnej w postaci dodatkowej umowy, świadczenie, polegające na robotach z zakresu nadzoru, zostało faktycznie spełnione przez członków Konsorcjum C., ale jednocześnie ustalił, że nastąpiło to nie w ramach umowy Konsorcjum z 21 kwietnia 2011 r., ale poza umową Konsorcjum i że każda z tych spółek świadczyła na rzecz pozwanej samodzielnie, oddzielnie, ale nie wiadomo w jakim zakresie oraz że łączna wartość tych samodzielnych świadczeń składała się na kwotę dochodzona pozwem. Sąd Apelacyjny nie wskazał jednak w uzasadnieniu swojego wyroku, na których konkretnie dowodach oparł się, czyniąc te ustalenia oraz którym dowodom wskazującym na wprost odwrotne okoliczności faktyczne, niezaprzeczone przez pozwaną, odmówił wiary i mocy dowodowej. Wykonanie przez Konsorcjum dodatkowych prac z zakresu nadzoru nad robotami objętymi umową z 18 grudnia 2013 r. zawartą przez pozwaną z projektantem, nie było kwestionowane przez pozwaną, zaś spór, jak to już wyżej podniesiono, koncentrował się wokół wysokości tego wynagrodzenia należnego Konsorcjum, jego podstawy prawnej, w szczególności czy zachodzi przesłanka do uznania tych prac za świadczenie nienależne, czy też Konsorcjum powinno było wykonać te prace w ramach wynagrodzenia zastrzeżonego w umowie głównej z 29 kwietnia 2011 r. Wskazana przez Sąd Apelacyjny kwestia wykonywania prac z zakresu nadzoru przez każdego z konsorcjantów z osobna, nie zaś w ramach Konsorcjum, tak jak to się odbywało w przypadku nadzoru objętego umową główną Konsorcjum z pozwaną

z 29 kwietnia 2011 r., nie była w ogóle przedmiotem twierdzeń faktycznych, nie stanowiła przedmiotu dowodzenia przez strony w postępowaniu przed Sądem Okręgowym, w konsekwencji ustaleń faktycznych Sądu Okręgowego, który skoncentrował się na opisanych wyżej zagadnieniach spornych między stronami, w tym przede wszystkim, w warstwie rozważań i ocen prawnych, na wykładni umowy Konsorcjum C. z 21 kwietnia 2011 r. (w celu oceny, czy powód ma legitymację czynna do wniesienia powództwa) oraz wykładni i zastosowania art. 410 i 411 k.c. (w celu ustalenia charakteru i zakresu dochodzonego świadczenia pieniężnego). Stanowisko Sądu Apelacyjnego stanowiło zatem zaskoczenie powoda; doszło zatem do opisanych wyżej uchybień procesowych Sądu Apelacyjnego, mających wpływ na wynik sprawy, aczkolwiek uchybienia te nie usprawiedliwiały zarzutu nieważności postępowania z przyczyny wskazanej w art. 379 pkt 5 k.p.c. Niejasność i niejednoznaczność ustaleń faktycznych oraz rozważań Sądu Apelacyjnego, wskazane wady rozumowania Sądu Apelacyjnego, odzwierciedlone w uzasadnieniu zaskarżonego kasacyjnie wyroku, czyniły zasadną procesową podstawę skargi, uniemożliwiły kasacyjną ocenę zarzutów naruszenia prawa materialnego i w konsekwencji prowadziły do uwzględnienia skargi (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).

[a]

(A.D.)